

© Piet Schopping

Het Jaar van de Barmhartigheid

Evangelisatie in het teken van Gods goedheid

PIET RAES Paus Franciscus publiceerde op 11 april 2015 de bul 'Misericordiae Vultus' of 'Het Gezicht van de Barmhartigheid'. Met die tekst kondigde de paus een Jaar van de Barmhartigheid af. Het Jaar van de Barmhartigheid wil een nieuw elan geven aan de evangelisatie en tezelfdertijd de vijftigste verjaardag van het einde van het Tweede Vaticaans Concilie herdenken. Het start op 8 december 2015 en eindigt op 20 november 2016.

'Ik verlang toch zo', schrijft Franciscus in de inleiding van de pauselijke bul, 'dat de stappen die we de komende jaren naar de anderen zetten, doordrongen zouden zijn van barmhartigheid.' Paus Franciscus hoopt vurig dat de vreugde van het evangelie, die hij sedert zijn aantreden als bisschop van Rome onophoudelijk verkondigt en

zelf authentiek gestalte geeft, zichtbaar wordt in het doen en laten van alle christenen. Immers, het is de goedheid van hun leven die hun geloof geloofwaardig maakt. Concreet vraagt paus Franciscus aan alle gelovigen om voor anderen te doen wat God voor hen doet: naderen vol helpende en vergevende liefde. 'Wees vol mededogen voor jezelf en voor de anderen', schrijft Franciscus, 'want de barmhartigheid is de manier waarop God een stap naar ons zet.'

“ 'Ik verlang toch zo', schrijft Franciscus in de inleiding van de pauselijke bul, 'dat de stappen die we de komende jaren naar de anderen zetten, doordrongen zouden zijn van barmhartigheid.' ”

Een naam en een werkwoord

Voor paus Franciscus is de barmhartigheid een naam en een werkwoord, een persoonsaanduiding en een opdracht. Ten eerste zegt de barmhartigheid ons wie God is, hoe hij onophoudelijk tussenkomt in de geschiedenis van mensen. God is barmhartige liefde, liefde die zoekt, redt en vergeving schenkt. Ten tweede is de barmhartigheid een levenshouding, een manier van doen van christenen. Liefde is geen woord maar een daad. Sterker nog, ze is een levensstijl. 'De barmhartigheid is uit haar aard een concreet leven', merkt Franciscus op. Anders gezegd, de barmhartigheid vraagt om beoefend te worden.

“
Het is beslissend voor de kerk en voor de geloofwaardigheid van haar boodschap dat ze een levend voorbeeld van barmhartigheid is.
”

Barmhartig zijn is in actie komen: jezelf loslaten, uit jezelf treden, op zoek gaan naar wie er niet meer bij hoort, verzorgen wie hulp nodig heeft, rechtop helpen wie gevloerd is en, niet het minst, blijven als de situatie uitzichtloos lijkt. De barmhartigheid is dus allesbehalve lauw of theoretisch. Ze is integendeel krachtig. Barmhartig zijn is, met de woorden van Franciscus, 'de balsem van het Rijk Gods aanbrengen'. Als christenen echt de vreugde van het evangelie willen uitstralen, dan moeten ze teken worden van die verzachtende en helende liefde van God die oog heeft voor de mens op de vlucht, voor het zieke lichaam, voor de verwarde geest en het bittere hart.

Vertrouwd en vreemd

Het woord barmhartigheid vinden we reeds in het Oude Testament. Voor het volk van Israël is de barmhartigheid een naam voor God. 'De Heer is een barmhartige en genadige God.' (Ex 34, 6)

Hetzelfde woord vinden we ook terug in het Nieuwe Testament, in het hart van het evangelie. De Samaritaan die naaste wordt, noemt Jezus zonder aarzelen barmhartig. (Lc 10,37) En voor ontelbare christenen vormen de zeven werken van barmhartigheid – de hongerigen spijzen, de dorstigen laven, de naakten kleden, de vreemdelingen herbergen, de zieken verzorgen, de gevangenen bezoeken en de doden begraven – al eeuwenlang een leidraad voor een godvruchtig leven.

© RR

Kortom, bij het horen van het woord barmhartigheid knikken christenen begrijpend en instemmend. Het doet hen denken aan God, aan Jezus, aan de naaste, aan het concrete leven. Voor onze zakelijke, op emancipatie gerichte cultuur ligt dat wel wat anders. Zonder twijfel wordt vandaag op vele plaatsen de barmhartigheid beoefend: in scholen, in ziekenhuizen, in gevangenissen, in jeugdwerkorganisaties, in solidariteitsbewegingen, in kerken, Maar ze wordt meestal onder een andere vlag in praktijk gebracht. Het woord barmhartigheid tref je zelden aan in visieteksten of mission statements van christelijke organisaties. Het klinkt voor velen te caritatief, te passief, te lijdzaam ook.

Barmhartig zijn, lijkt te weinig gericht op de zelfredzaamheid van wie hulpbehoevend is. Barmhartigheid is

synoniem van mededogen, medelijden, compassie en deernis. Welke moderne mens vindt die woorden niet uit de tijd? Zijn woorden als respect, solidariteit en ondersteuning niet meer passend? Of is het net aan ons, christenen, om die oude woorden zo te beleven dat ze weer gaan spreken van de eeuwig nieuwe realiteit die ze in zich dragen? Is het dat wat Franciscus met zijn Jaar van de Barmhartigheid voor ogen staat?

Recent publiceerden Enzo Bianchi, de prior van de gemeenschap van Bose, en Jean Vanier, de stichter van de Ark-gemeenschappen, elk een boekje over de barmhartigheid. In *Don et pardon* (2015) schrijft Bianchi over de barmhartigheid als naam van God, over het mededogen als het verhaal van Jezus, en over het medelijden als het antwoord van de mens op het kwaad en het onrecht. In *Jésus vulnérable* (2015) mediteert Jean Vanier over lijden en medelijden. Hij vertrekt vanuit het Johannesevangelie en verbindt de kwetsbaarheid van Jezus met zijn ervaring met het samenleven met mensen met een beperking. Zowel Bianchi als Vanier nemen die oude woorden als mededogen, compassie en deernis op en weten ze transparant te maken, precies door ze te beschouwen als een concrete levensstijl. Zo leiden de beide auteurs

de lezer naar het hart van God, de dienende liefde. Net zoals paus Franciscus snijden ze de barmhartigheid aan als een naam, als een leven en als een waarmerk van het geloof. Zo onderschrijven ze, elk op hun manier, de diepe overtuiging van paus Franciscus. 'Het is beslissend voor de kerk en voor de geloofwaardigheid van haar boodschap dat ze een levend voorbeeld van barmhartigheid is.'

© RR

De naam van God

De Bijbelse barmhartigheid, schrijft Bianchi, is neerbuigend noch paternalistisch. De barmhartigheid begint niet met 'ochere, ocharme' maar wel met 'Ik heb je gezien'. Het woord barmhartigheid is verwant met 'lijden met' (Lat.: cum-patior). Dat woord klinkt als een gevoel. Toch is de barmhartigheid op de allereerste plaats een actie. De barmhartigheid staat in de Bijbel voor een beweging, een 'uittreden uit onszelf', een exodus met een richting en een doel. 'Barmhartigheid is een beweging waardoor we ons verplaatsen naar daar waar er lijden is. En op die plaats delen we in het lijden van de ander', schrijft Bianchi. Barmhartigheid is dus niet, vanop een afstand schouderophalend verzuchten. Barmhartig zijn is 'naderen' en 'helpen'. En dat helpen overstijgt ook het louter interpersoonlijke niveau. 'Alle barmhartigheid vindt haar oorsprong in het face-à-face', schrijft Bianchi, 'maar ze opent een weg naar het sociale en het politieke leven.' Ook de Samaritaan rekent op de herbergier. De barmhartigheid 'ziet' de mens, 'hoort' het onrecht en 'roept' het kwaad een halt toe, ook door op maatschappelijk en politiek vlak actie te ondernemen.

Barmhartigheid is een liefde die diep gaat. Erbarmen voel je in je buik. Het Nederlandse woord is op zich al veelzeggend. Barmhartig zijn (Lat.: misericordia) betekent letterlijk de pijn van de ander ter harte nemen, of nog juist, de pijn van de ander een plaats geven in je eigen hart. Dat is je over een ander 'ontfermen': op de ander toestappen en de last van de ander mee op de schouders nemen, helpen dragen. Dat is wat de Samaritaan deed. Dat is wat Jezus deed. Dat is wat God deed ten overstaan van het volk dat hij zag kreunen onder de slavernij in Egypte. God voelde erbarmen bij het zien van al dat lijden en Hij sloot dat verdrukte volk in zijn hart. Bianchi schrijft: 'God is een God die ons nadert. Zijn leven is een en al beweging naar wie lijdt. Hij is liefde.' (1 Joh 4, 8.16)

Als God zich aan Mozes bekendmaakt en zijn identiteit prijsgeeft, wordt trouwens duidelijk waarin zijn barmhartigheid precies bestaat.

Ik heb de ellende van mijn volk in Egypte gezien, de jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord; Ik ken hun lijden. Ik ben afgedaald om hen te bevrijden uit de macht van Egypte, om hen weg te leiden naar een land dat goed en ruim is. (Ex 3, 7-8)

De God van Abraham, Isaac en Jacob bewondert zichzelf niet in de spiegel. Hij zoekt zichzelf niet, zoals Narcissus, in een rimpelloos wateroppervlak. Zijn blik is gericht op de ander. Zijn aandacht gaat altijd uit naar de ander; in het bijzonder de ander die lijdt of verloren is. Hij ziet het volk dat onderdrukt wordt. Tezelfdertijd luistert God. Hij hoort de roep om hulp in wie Hij ziet. En dankzij dat zien en dat horen, 'kent' God. Hij weet hoe groot de nood aan redding en vergeving is omdat hij bewogen kan worden. De Bijbelse God is allesbehalve onaanraakbaar. De reddeloosheid van de mens raakt God omdat hij in het wel-

zijn van de mens geïnteresseerd is! God blijft niet onbewogen bij de aanblik van lijden en onrecht. Dat is de betekenis van Zijn Naam: 'Ik ben er voor u.'

'God daalt af naar de plaats waar de mens is', schrijft Bianchi, 'Hij wordt naaste van de mens. Hij lijdt mee met de mens.' Dat medelijden is veel meer dan een woord van troost. In het mededogen opent zich een weg naar gerechtigheid. God grijpt in. Hij komt tussen. Hij stelt geen einde aan het onrecht – Hij schuift farao niet op politieke wijze aan de kant – maar Hij leidt het volk uit het onrecht weg. Hij bevrijdt van boze machten. 'God gaat altijd aan de zijde van het slachtoffer staan en doet iets. Hij geeft geen antwoord op de vraag naar de oorsprong van het kwaad. Hij beantwoordt het kwaad met een trouwe nabijheid. Hij verlaat het lijden met barmhartigheid.' Dat is nu net Gods almacht die we ook in het Credo belijden, de nooit wijkende liefde van de Vader die een weg toont naar wat goed en ruim is. Het is ook om die liefde dat de psalmist bidt: 'Heer, houd u niet ver van mij; mijn kracht, haast u en help mij.' (Ps 22, 20)

Het verhaal van Jezus

Het is bekend, het woord evangelie betekent 'goed nieuws'. Dat God de mens graag ziet, om niets, en hem altijd en overal nadert om hem in zijn geluk te laten delen, is ook echt goed nieuws. Maar dat die liefde mens is geworden in Jezus is volgens sommige Kerkvaders het toppunt van het toppunt, 'het evangelie van het evangelie'. Mens geworden liefde van God in Jezus is meer dan 'goed nieuws'. Het is het beste nieuws dat we ooit konden verwachten. Want dichter kan Gods barmhartigheid niet komen.

De verhalen over Jezus vertellen over zijn barmhartigheid. Maar het is toch vooral als Hij arme en weerloze mensen ontmoet dat duidelijk wordt hoe Hij met zijn leven een gezicht gaf aan Gods barmhartigheid. Jezus maakte Gods liefde voor de mens helemaal waar. Hij

ziet zoals God (Mc 10, 21). Hij luistert zoals God (Mc 10, 13). Hij redt zoals God (Lc 23, 39). 'De mensen liefdevol aankijken, is een kunst die Jezus bezat', schrijft Bianchi, 'altijd zocht hij de persoon in de mens die hij ontmoette.' Zo ziet Hij Zacheüs. Zo beluistert Hij de Samaritaanse vrouw bij de bron of de rijke man die Hem komt zoeken. 'Jezus geeft zichzelf, Hij maakt zich tot naaste van wie Hij ontmoet. Hij raakt de ander aan met een tederheid die zegt: 'Ik ben bij jou, ik blijf bij jou, je bent niet alleen.' Dat is barmhartigheid.'

Maria, vrouw van barmhartigheid

Jezus was de barmhartigheid in persoon. Maar hij heeft zelf ook op barmhartigheid kunnen rekenen. In zijn mooie boek over de kwetsbaarheid van Jezus noemt Jean Vanier Maria de vrouw van de barmhartigheid, 'zij die barmhartig was voor Jezus'. Haar mededogen heeft alles te maken met haar tedere aanwezigheid onder het kruis. 'Ziedaar, Maria aanwezig onder het kruis, rechtop.', schrijft Vanier; 'Ze stort niet in. Ze schreeuwt haar onmacht niet uit. Er is in haar geen woede. Het is een moment van bijzondere tederheid.'

Waarin bestaat precies de barmhartige houding van Maria? Voor Jean Vanier, die decennia geleden ervoor koos 'te leven met de gekruisigden van de wereld', is Maria barmhartig omdat ze Jezus vergezelt, 'tot op het einde'. Maria is gebleven. Op het moment dat Jezus het meest kwetsbaar is, is zij daar. Ze is bij Hem. Ze staat er. Stabat mater. Ze spreekt niet. Maar, zo beweert Vanier, in naam van ons allemaal zegt ze tot Jezus: 'Ik heb vertrouwen in je. Ik ben bij je.' Volgens Jean Vanier geeft Maria met die aanwezigheid bij het kruis een bijzondere nuance aan de barmhartigheid. Ze weet dat Jezus zijn uur is gekomen. Ze weet dat Jezus zal sterven. Het enige wat ze kan doen, is hem haar aanwezigheid schenken. 'Maria houdt

zich niet op bij het kruis van Jezus met de bedoeling het lijden van Jezus te stoppen. Ze wil het delen. Meer nog, ze voegt aan dat delen moed en vertrouwen toe.' Dat kracht gevende delen maakt Maria volgens Vanier tot een uitmuntend model van barmhartigheid. Barmhartig zijn, is jezelf geven opdat de ander vrij zou worden, ook als dat betekent dat je niets meer kunt doen dan er zijn, dan waken en wachten. Ook als er niets meer gedaan kan worden, schrijft Vanier, kunnen we dát nog altijd doen: de relatie in stand houden. Is dat trouwens niet wat we verlangen als we in een situatie van onmacht een kaarsje branden? Betekent dat zwakke licht niet dat we vertrouwen op God en dat we de mens niet loslaten, ook al weten we dat het niet in onze handen ligt? 'Toen ik in 1963 een bezoek bracht aan priester Thomas, op dat moment aalmoezenier van Val Fleuri, was ik diep geraakt.', getuigt Vanier; 'Toen ik er de mensen zag, begreep ik dat elk van hen die daar verbleef op zijn of haar manier schreeuwde om relatie. In die tijd was ik professor filosofie en de studenten die ik ontmoette schreeuwden om informatie, om te slagen in hun examen. In Val hoorde ik een andere schreeuw, een schreeuw om erkenning en relatie. (...) De diepste schreeuw van de mens is een verzoek om relatie.'

Evangeliseren is in beweging komen

Dertig jaar geleden riep Paus Johannes Paulus II de kerk op tot een beweging van nieuwe evangelisatie. Zijn opvolger, Benedictus XVI, wijdde er een synode aan en riep een commissie voor de nieuwe evangelisatie in het leven. Sedert zijn aantreden vuurt paus Franciscus de kerk aan tot de verkondiging van de vreugde van het evangelie. Met het Jaar van de Barmhartigheid plaatst hij die vreugde in het teken van de goedheid. Evangeliseren is niet willen overtuigen of een verloren positie willen herwinnen. Evangeliseren is in beweging komen, in

het spoor van God, van Jezus, van Maria. Evangeliseren in het teken van de barmhartigheid is vier werkwoorden tot een concreet leven maken. *Zien*: de blik gericht op de ander en het andere dan jezelf. *Luisteren*: de roep om relatie horen in wie of wat je ziet. *Afdalen*: naaste worden en rechtop helpen. *Bevrijden*: samen op weg gaan in de richting van wat 'goed en ruim' is. (Ex 3, 8)

Het Jaar van de Barmhartigheid

'Er zijn momenten dat we met nog meer aandrang worden opgeroepen om onze blik te richten op de barmhartigheid, zodat we zelf een teken worden van de barmhartigheid van de Vader. Dat is de reden waarom ik dit Heilig Jaar van de Barmhartigheid heb gewild, als een gunstige tijd voor de kerk om het getuigenis van gelovigen sterker en indringender te maken.' (Vultus misericordiae, 3)

Het Heilig Jaar start op 8 december 2015, feest van de Onbevleete Ontvangenis.

Op die dag zal paus Franciscus de Heilige Deur van de Sint-Pietersbasiliek openen. De daaropvolgende zondag, de derde zondag van de advent, zal de Heilige Deur ook opengemaakt worden in de kathedraal van Rome, Sint-Jan van Lateranen, en daarna volgen de deuren van alle andere pauselijke basilieken. De paus verlangt trouwens dat op diezelfde dag in elke kathedraal, overal ter wereld, of in kerken van heiligdommen die veel pelgrims ontvangen, een Heilige Deur open gaat. Het openen van de Heilige Deur op 8 december wil ook het einde van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) herdenken. Paus Franciscus roept ook op om tijdens de vasten van het Heilig Jaar werk te maken van gebed en verzoening met het initiatief '24 uur voor de Heer' tijdens de vrijdag en de zaterdag voor de vierde zondag van de vasten. Het Heilig Jaar wordt afgesloten op 20 november 2016, feest van Christus Koning. Die dag gaat de Heilige Deur weer dicht.